

te jurídic [DTo., Lab.]. *Retractar* [1472, JnEsteve, *LiEleg.*]: «retractare», Busa-N.; *retractació* [Busa-N.]; *retractable*, *retractabilitat*; coses «ben executades i irrettractables», *Constitucions de Cath.*, S. xvii. *Retràctil* «que es pot encongir bo i quedant ocult a l'interior», Fontserè (*CiFiNat.*, p. 187 i lèxic); *retractilitat*.

De l'it. *ritratto*, participi de *ritrarre*, que, en llenguatge pictòric, hi prengué el sentit de 'retratar', i ja figura en Boccaccio (per a pintura i escultura), es va pendre el cat. *retrat* [*retrato*, DTo. 1647] i d'aquest derivarem *retratar* [id.]. Fins c. 1920 es deia encara generalment *retrato* (> *retrátol* pron. rústica), només els val. ja usaven la forma catalanitzada *retrat* (D'Ag. Val. i Ripoll, *retrat* Belv., -ato Lab.); *retratador* [Lab.] i aviat es generalitza *retratista* [Lab.]. *Retratable*. *Retratement*. *Retrateria*.

Retraiture [Lab.], terme legal format amb *retro-* 'enrere'; *retrotractió* [Lab.].

Sostrau, del ll. SUBSTRAHĒRE id. [Llull]: «aquells frares on avem albergat anit, han aüt a nós molt bon solaç, e agradablement nos han reebuts; e nós los avem *sostret* e emblat un frare, qui és lur compliment --- falliment --- que sia punit», *Blanq.* (NCl. II, 12.1); «seré exalsat de terra --- totes les causes *sostrayré* a mi metex», *VidesR*, 89r2: en el ms. més antic, P (*trayré* en B): traduint «omnia traham ad me ipsum» (237.7).

«Que ningun altre no gos *sostrau* aquella obra, ni metre's per mestre major en aquella ---», privilegi de 1400 atorgat pel rei Martí als mestres d'aixa de Bna., a. 1400 (*Arx. Muni.*) 'traure amb afalacs un servidor o una feina a qui ja els té'; 'soscarar l'autoritat d'algu': «açò, manifestament e clara, aparegué ésser fet per tip o zel de zizaniar, divisir, attenuar e *sostrau* lo Concell o regimen de la ciutat ---» a. 1401, *Man. de Consells de València* (*Misc. Fabra*, 174). «Si Déu del cors la mia arma *sostrau*, / no-m planyeran sinó mos cars parents», «Lexant a part l'estil dels trobadors / qui, per escalf, trespassen veritat, / e *sostrabent* mon voler afectat / perquè no-m torb, / diré -I que trob en vós», Ausiàs xvii, 1a, xxiii, 1c.

Verb romànic comú només amb l'oc. ant. *sostraire* «soustraire, ôter, ravir; se soustraire»: poc popular en les altres llengües romàniques, però segueix vigorós en els moderns escr. castissos: «manifestant desitjos de seguir la carrera eclesiàstica, més que per la vocació, per a *sustraire's* a les exigències de son pare que --- volia enjoncar-lo al treball de la terra, cosa que an ell li podia molt», MrnVayreda (*Puny.* 1, II, 58 (53)). En efecte es vacilà (immotivadament) sobre la grafia de la síl·laba inicial, però no quant a la à: «No sempre --- han cregut haver-se de *substraire* a consideracions sentimentals ---», prefaci de les *Normes Ortogràfiques* de l'I. E. C., gener 1913, redactat per Coromines i Fabra: «--- per la supervivència del fill, arriba l'home a *sostraire's*, en el grau més alt i extrem possible, de la pertorbació que li causa l'horror de la mort», Coromines (*Vida Austera* III, § 8, O. C., 729a12f.).

Hem vist un cas de *sostraire*, sense -s-, en el document que hem citat de 1401; d'aquí prové el substantiu abstracte *sotreta* 'despullament, acció de sostraire

béns': «pledejants los hòmens de la Corit, per *sotreta* d'aver, --- à agud de cada u, qui 20 sols, qui 30, qui 10 ---», doc. del S. XII de l'Alt Cardener (PPujol, *DocVgÜrg.*, 4.46). Per via sàvia *subtractió* [Belv.], *subtrahend*, *subtractiu*, formes més correctes que *substr.*, *sustr.*

Tracció [Lab.]: «acció d'estirar un objecte», *tractor* [Lab.]: «màquina automòbil que serveix per a arrossegar objectes pesants», Fontserè, *CiFiNat.*, pp. 111, 163 i lèxic; *tractriu*. *Tractiu*; *tractivol*.

Tractar, pres del ll. *tractare* 'masegar, toquejar, tocar', 'manejar', 'administrar', 'tractar' [Llull]: «tractar de les coses temporals», *Blanqu.* II, 27.5; 'agenciar, anar en tractes per un afer': «lo canonge remembrà com los jueus havien *tractada* la passió de J. Cr., ni con l'avién desonrat en lo món ---» (ib. II, 90.18); «Polònio venia vestit de vestedures --- desonestes --- e passant per la escola de Sòcrates --- entrà --- e lo dit *philòsof* --- començà a *tractar* de la temprança e de --- con los hòmens devien anar vestits sàviament», *Eximplis* (recull Ag., § 565, II, 177); Busa-N.; «la onça ponderal, de la qual se *tractarà* en son lloc», «lo qui, per moneda, *tracta* la pau: emptus pacificator», OPou (*TbPu.*, 74, 134).

Tractat, subst. abstracte, ll. *tractatus*: Eiximenis considerava el seu *Llibre de les Dones* dividit en cinc *tractats* (de les infantes, donzelles, maridades, viudes i religioses, i usa el mot diverses vegades en el text de l'obra, p. ex.: «la donzella deu haver lo cor pur e net, e --- deu haver l'uyll fort honest, axí com damont és dit, en lo *tractat* de les infantes», cap. 29 (context en *EntreDL* I, 190). Ja en Llull: «en aquest *tractat* de definicions ---», *Art Amativa*, 89.

De primer s'havia dit *tract* (llatí *tractus*): «de les quals --- trobarets daval cinc *tractis* ordonats a glòria de Déu ---» (Eiximenis, *L. Dones*, p. 8.9). En forma ben sàvia s'usà *tractus* un 'himne religiós cantat en la missa': «mays enaprés nós cantam un cant qui à nom *tractus*», *VidesR*, 58r1.

El nom de *tractat* també el va donar Francesc Eiximenis als poemes didàctics que havia compost en la seva joventut, *Terç*, cap. 950ss.; cf. *Tractat de pendre muller* (*EntreDL* I, 196); «axí matex reprèn fort lo Capellà de Bolquera 'un altre cobejador' dient-li axí en son *tractat*», *EntreDL* I, 237; *tractadista* [Lab.] o *tractador* [DTo. 1647]. *Tractable* [Llull, *A. Sci.* III, 479; *Curial*, D'Ag.; DTo. 1647]; *intractable* [id.]; *pertractable*, *pertractar*. *Tractació* [Lab.].

Tractament [Llull, *Bl.*, 365; 1647]; definició precisa de 13 dels Ss. XIII-XIV i 9 del S. XV, segons l'ús mall., MBonet (*BSAL* I, xxxi, 2-3). *Tractant* [DTo. 1647]. *Tracte* [3.ª quart S. XIV, *Cròn.* del Cerimoniós]; «lo fan anar / --- / ginyant deports / --- / no sens espies / --- / a rebre actes; / elles sos *tractes*, / entretant, clohen: / venir com l'ohen, / tot ho desfrecen / ---»; «ella madrina / fon, e partera; / pare, cert, era / lo capellà / qui-l batejà: / may viu tal *acte*: / creyent lur *tracte* / ser ben cubert, / fon descubert», JRoig (*Spill*, 554, 3872); Busa-N. *Tractejar* [1415, 1427, 1460, D'Ag.; Lab.]. *Tractivol* 'de tracte i tacte